

JURAJ VEREŠ

Národná obroda – príbeh jedných mienkotvorných novín

Keď sa začiatkom roka 1990 na Koordinačnom centre VPN na Ventúrskej ulici po nociach diskutovalo aj o druhom oživení denníka *Národná obroda* a spochybňoval sa jej vznik, ktorísi z prítomných, revolučne naladených vtedy ešte mladíkov, vyčítavo predhodil: Čo je to za anachronizmus a za názov? Prečo národná a aká obroda? Obroda čoho? Zaváňa to nacionalizmom...

Usiloval som sa vysvetliť, že nevedomosť hriechu nečiní, hoci...

Ozaj, prečo práve *Národná obroda*?

Lebo sme chceli, po desaťročiach znásilňovania a potláčania slobody slova a prejavu, po perzekúciách stoviek statočných novinárov, vyhostených na okraj spoločnosti, vedome a programovo nadviazať na to najlepšie, čo v povojnovej slovenskej žurnalistike bolo.

Prvá *Národná obroda* vychádzala v rokoch 1945 – 1948, pokým na tie časy a podmienky vskutku moderný demokratický denník nezakázal smutne známy Václav Kopecký. Jeho oficiálnym šéfredaktorom bol vtedajší povereník Ladislav Novomeský, inak dlhoročný redaktor slovenských komunistických novín v Prahe, ktorý po vojne túžil mať ľavicovo orientované, ale nepartajné noviny, a na tie časy s nezvyčajnou urputnosťou ich udržiaval, napriek nekonečným finančným ťažkostiam, pri živote. V archíve Juraja Charváta sa zachoval Novomeského list vtedajšiemu predsedovi Zboru povereníkov Karolovi Šmidkemu, v ktorom okrem iného píše: „*Národná obroda už dnes združuje schopných obetavých mladých ľudí, ktorí robia časopis s oddanou láskou, čo je v našich pomeroch aj veľká vzácnosť aj veľký kapitál pre budúcnosť. Obrodu poznáš a myslím, že súhlasíš so mnou, keď navrhujem, aby sa vyšlo tomuto časopisu ďalekosiahle v ústrety a aby sme sa my snažili urobiť z neho centrálny orgán slovenskej vlády...*“ Treba poznamenať, že z *Národnej obrody* 1945 – 1948 sa stal napokon orgán Slovenskej národnej rady.

Jej faktickým šéfredaktorom však bol jej tvorca a inšpiratívny kreátor Ján Trachta, ktorého ktosi právom nazval mágom žurnalistiky. Juraj Špitzer o Trachtovi v publikácii k jeho nedožitej osemdesiatke v roku 1994 napísal: „*S menom Jána Trachtu spája sa neprovinciálna tradícia slovenskej žurnalistiky. Pozitívny vplyv tejto tradície zaraďuje aj v súčasnosti Národnú obrodu, ktorú kedysi založil a viedol, na popredné miesto v hierarchii slovenských novín v ich súťaži o vážneho a uváženeho čitateľa.*“

Základným smerovaním tohto povojnového denníka boli princípy protifašistického odboja, odkazu SNP, obnovenie demokratického česko-slovenského štátu rovnoprávných národov Čechov a Slovákov, vysoká informačná, kultúrna, intelektuálna a profesionálna hodnota obsahu. Tento demokratický denník mal vskutku európsku úroveň a ďalšie, na tú dobu rarity.

Ako prvý mal, napríklad, spolupracovníkov a dopisovateľov v rôznych krajinách: uvedme četkára Andreja Vrbackého v Belehrade, Alberta Marenčina v Paríži, Štefana Žáryho v Taliansku, Jána Roznera v Anglicku... a tuším aj Ivan Bukovčan dopisoval odkiaľsi spoza hraníc. Pod Trachtovou taktovkou pracoval v denníku v skromných podmienkach vtedajší, ľudáctvom neskompromitovaný literárny a novinársky výkvet Slovenska: Novomeský, Matuška, Tatarka, Karvaš, Bukovčan, Saučín, Žáry, Marenčin, Charvát, Rozner, Váross a ďalší, čo istotne determinovalo úroveň a kvalitu týchto novín.

Teda /aj/ preto Národná obroda

A tak, po peripetiách, ktoré by si žiadali samostatnú spomienku a rekonštrukciu, 15. mája 1990 vyšlo prvé číslo oživotvorenej *Národnej obrody* s podtitulom *Nezávislý denník občanov Slovenska*. Ako som spomenul, programovo sme chceli nadviazať na tradície tej prvej, zakázanej, zlikvidovanej, na tú „prerušenú pieseň“ slovenskej žurnalistiky. V nás, najmä tých, čo po vyše dvadsať rokov boli „odídení“ z profesie, to vyvolávalo nielen trému, ale aj pocit zodpovednosti. Dokážeme to ešte po dvadsiatich rokoch nútenej „dovolenky“? Ale aj kvičie hlasy, čo nám nedôverovali, nás svojím spôsobom povzbudzovali. Keď sa, napríklad, začali ozývať prvé výpady proti kladnému hodnoteniu Slovenského národného povstania a prvé kryptoľudácke výkriky, člen nového redakčného kruhu Roman Kaliský v jednej z debát povedal: „Vzťah k Slovensku sa meria vzťahom k Povstaniu.“

Vychádzali sme z princípu – a platí to podľa môjho názoru aj dnes, napriek mnohým súčasným pseudonovinárskym trendom, ale aj pozitívnym prvkom informačnej globalizácie a novým technológiám – že novinárstvo je súčasťou národného písomníctva, jeho tradícií, kultúry a špecifických podmienok spoločenského vývoja. Aj keď noviny vznikli na podnet Jána Trachtu a s koncepciou vypracovanou skupinou skúsených a rešpektovaných novinárskych osobností, ako denník blízky prvej ponovembrovej vláde národného porozumenia, neboli sme a nechceli sme byť jej poslušnou „hláskou trúbou“. Ale vskutku nezávislým, nestraničným denníkom, otvoreným pre dialóg a názory každého zamerania, pokiaľ nešlo o názory extrémne, agresívne, o osobné ataky a škriepky, vulgarizmus či primitivizmus. Šlo nám o čitateľov – mysliacich ľudí, o noviny elitné bez nabubrelosti a povýšenectva, ale intelektuálne i profesionálne na úrovni. Ich mienkotvornosť mala koreniť v kvalitnej, presnej, rýchlej, objektívnej, korektnej a overenej informácii. Stavali sme na tom, že ak je mysliaci a vnímavý čitateľ dobre informovaný, vie si vytvoriť vlastný názor a postoj o veciach verejných. Že čitateľa nesmieme podceňovať a vnucovať mu názor. Preto sme dávali demokratický priestor každému názoru, ktorý sa, ako som naznačil, nevymykal princípom etiky a korektnosti, ak staval na argumentoch, a nie na extrémoch, radikalizme, osobných útokoch.

Nezávislosť novín

Nezávislosť sme chápali ako nezávislosť od politických strán a hnutí. Vedeli sme, a vývoj to čoraz viac potvrdzuje, že absolútna nezávislosť, rovnako ako absolútna pravda či absolútna sloboda, je aj v žurnalistike fikcia. Myslím si, že každé noviny, aj deklarujúce sa ako nezávislé, ak majú ambíciu byť mienkotvorné, majú mať svoj názor, svoj politický i spoločensko-občiansky postoj, založený na kvalitnej, korektnej a komplexnej informácii.

Myslím si, že každé seriózne noviny by mali mať vyhraný zorný uhol na politicko-spo-

ločenský pohyb, čo neprotirečí rôznosti pohľadov a názorov. Ten základný a stabilný postoj redakcie by mal byť evidentný a čitateľmi kontinuálne vnímaný. Trvali sme teda na tom, že nezávislosť novinára nemôže byť nezávislosťou od postoja a línie redakcie. Ani od profesionality a vlastného svedomia. Ak sa s ňou novinár redaktor nestotožňuje, môže si nezávisle zvoliť inú redakciu, ktorá mu názorovo konvenuje. Ved' nezávislosť nie je bezbrehé surfovanie po ideách a názoroch, naháňanie povrchných tiežsenzácií, odkláňanie sa od koncepcie a typologického smerovania periodika. Princípy úcty k faktom, elementárnu slušnosť a novinársku abecedu by mal dodržiavať aj bulvár. Aj ten má miesto na novinárskom slnku a líši sa od mienkotvorných printových médií v prvom rade voľbou tém. Na tom sme stávali v *Národnej obrode*.

Slušné noviny pre slušných ľudí

Národná obroda chcela byť a azda aj bola serióznymi, kultivovanými, nestraničkými, slušnými novinami pre slušných ľudí. Ved' taký typ mienkotvorného denníka na Slovensku dovedy chýbal a mám pocit, pri všetkej skromnosti, že aj pri dnešnom návale periodík chýba na Slovensku z rôznych dôvodov elitný denník bez stráničkeho zafarbenia alebo rukopisov lobistických či finančných skupín, podnes.

Prirodzene, aj my sme chceli, aby nás čítali, aby sme boli originálni, zaujímaví, živí.

Aby sme mali v redakcii zvučné mená, novinárske osobnosti i spoločenské authority, ktoré si čitatelia vážia, rešpektujú ich a sú zvedaví na ich postoje a analýzy, veria nimi uvádzaným informáciám a faktom. Aj my sme sledili a prinášali atraktívne state, pestrosť žánrov a foriem v intenciách logiky E. E. Kischa, že „nie je nič senzačnejšie ako doba, v ktorej žijeme“.

Usilovala sa o to celá plejáda novinárov v našej redakcii, možno povedať, vtedajšia elita slovenskej žurnalistiky. Šťastná zhoda a súhra „krvnej skupiny“, aká sa často neopakuje.

Ak vôbec.

Tí dlhodobo „odpísaní“ povedané s Kalným, odstavení od pera, boli síce starší a skúsenejší, ale aj tí mladí, ktorých sme prijali, boli perspektívni, dnes už renomovaní autori. Skúsení a vzdelaní novinári – reportéri, komentátori, fejtónisti i spravodajcovia ako Julo Gembický, Martin Hric, Tibor Michal, Vladimír Mihal, Ivan Horský, Juraj Alner, Tibor Ferko, Peter Malár, Ján Čomaj, „radcovia“ a pomocníci Juraj Charvát, Leopold Podstupka, Jozef Weiser, Svetozár Štúr... ďalej Renáta Ružičková, Peter Fridner, Miro Tuleja, Šaňo Polakovič, Jano Blažej, Hilda Gábrišová, Viera Vojtková, z mladších Ján Fule, Blažej Pánik, Anka Hysková – Čapková, Števo Žilka... Do búrlivej atmosféry vnášal ruch i vzruch kontroverzný Igor Cibula, ekonomickú rubriku profilovala skúsená Alica Ďurianová, Jana Janku, Dana Zverková... začínal s nami aj Peter Bán, chvíľu Klára Grossmanová, kultúrnu rubriku profiloval Miško Nadubinský, Stano Bachleda, Milan Polák, Jozef Bžoch, Richard Blech či Jozef Puškáš, hviezdili fotoreportéri Miro Vojtek, Ján Kuchta, Ján Lorincz, na športe Števo Groskop, Klára Urbánová a ďalší, na ktorých si v túto chvíľu nespomeniem. Iste mi odpustia, rovnako si ich vážim.

Ved' noviny sú dielom zohraného tvorivého kolektívu. Majú byť vycizelovaným, zohraným orchestrom. Osobnosti v novinách sú jeho sólisti. *Národná obroda* mala šťastie na ľudí, ktorí tomuto orchestru dávali zvuk a harmóniu. Sólisti boli jeho profilujúcou súčasťou.

Aká to bola doba pre takéto noviny?

Euforická, inšpirujúca, nástojčivo vyzývajúca, hektická a výbušná. Bola to výzva. Pre novinárov i spoločnosť. Alebo naopak. Oddeliť sa to nedalo. Spomenul som si na slová Ladislava Mňačka: „Neplatí len: aký národ – taká tlač. Skôr platí: aká tlač – taký národ. Teda mrzká tlač – mrzký národ.“ To viselo nad nami ako nevyslovený imperatív.

A keď sme už pri Mňačkovi, uľahčím si odpoveď na medzitulok jeho citátom. Lebo on to obdobie súmraku našej žurnalistiky i jej znovuzrodu a vzniku „modrej“ *Národnej obrody* charakterizoval azda najvýstižnejšie:

„Samozvaní „normalizátori“ dvoch pookupačných desaťročí našej histórie robili všetko, aby národu vygumovali pamäť. Pokúšali sa svedkom posledných štyroch desaťročí nahovoriť, že všetko, čo zažili, videli, počuli, bolo vlastne inak, brutálny vpád sovietskych pancierov premenovali na bratskú pomoc, znásilnenie a pokorenie národov za víťazstvo revolučných princípov. Niet politického, morálneho, filozofického pojmu, ktorého zmysel by neboli pervertovali až do extrémneho opaku. Čestnosť a občianska statočnosť boli v ich očiach zločinom, zločin právom, právo násilím, pravda lžou... vrátili sa poctiví, čestní publicisti, ktorým bola etika a morálka novinára jedinou obranou proti lži, proti oškľivosti znásilnených rokov, proti lákavým ponukám patriť k privilegovaným...“

V takej atmosfére vznikala *Národná obroda*, také bolo jej nepísané krédo, jej dedičstvo i šartovacia plocha.

Do redakcie často zavítal – okrem mnohých ďalších významných politických činiteľov, predstaviteľov vlády, parlamentu, partajných lídrov, kultúrnych a spoločenských osobností, zahraničných diplomatov – aj Alexander Dubček. Ten v jednom z publikovaných príhovorov v *Národnej obrode* napísal:

„Monopol na demokraticky šírenú informáciu nebudú mať iba denníky politických strán, každý má právo písať a hovoriť v novinách o svojej pravde, ale občan ako jednotlivec musí mať právo porovnávať tieto pravdy a konfrontovať ich s vlastnou skúsenosťou.“

Splnilo sa. I keď nie celkom. Ešte sa tie slová postupne naplňujú. To je však iná, dôležitá téma.

O pár rokov neskôr, keď sa tento denník stal renomovaným a akceptovaným doma i v zahraničí, naštartovali istí politici a isté hnutie jeho druhý zánik. Paradoxne v čase, keď najviac rečnili o demokracii a slobode slova, o národných záujmoch. *Národná obroda* sa stala opäť nepohodlná, pravda opäť klala oči mocným manipulátorom moci. Koncom roka 1995 prišlo „zrušenie“ druhé, v duchu „trhového hospodárstva“. Bolo treba trikmi, podfukmi a hrou na „novodefinovaného čitateľa“, zákazom „dopúšťať sa názoru“ – jednoducho eliminovať *Národnú obrodu* ako mienkotvorný denník. Stalo sa, postupný úpadok a zánik boli neodvratiteľné.

Opäť morálka stála v ceste politike, ktorá sa maskovala slovom demokracia. Presne to pomenoval Adam Michnik: „Demokracia bez morálnej korektúry nie je ničím iným ako studenou vojnou o peniaze a moc.“

Studená vojna o peniaze a moc fungovala už v čase druhého likvidovania *Národnej obrody*. Funguje, ako máme možnosť pozorovať denne i na frontovom poli médií, dodnes.

Máme úžasnú schopnosť gumovať svoju minulosť a tým i budúcnosť.

Buďme však optimisti a verme, že nie donekonečna. Hoci ktosi povedal, že optimistom je iba zle informovaný pesimista.

Aj tak je však dobre, že to už môžeme vyslovovať nahlas.